

Ivana Radić, znanstvena novakinja
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

KADA ŽENA UBIJE - Interdisciplinarni pristup
Urednica: prof. dr. sc. Velinka Grozdanić
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2011. godina, str. 340.

Knjiga „**Kada žena ubije – interdisciplinarni pristup**“ nastala je kao rezultat znanstvene studije koja predstavlja nastavak suradnje slovenskih i hrvatskih znanstvenika koja je već prije rezultirala s dvije objavljene edicije. Knjiga je izašla iz tiska u 2011. godini u nakladi Pravnog fakulteta u Rijeci te se sastoji od sadržaja, predgovora, osam radova, sažetaka radova na engleskom jeziku i osnovnih podataka o autorima. Već iz samog naslova knjige jasno je kako u njoj središnje mjesto zauzima žena, ali ovog puta u naoko nezamislivoj ulozi kao počiniteljica nasilnih kaznenih djela, uloga koja je u potpunosti suprotna sa slikom i funkcijom koju žena i danas ima u svakodnevnom životu, obitelji i društvu. Upravo iz tog razloga autori u svojim radovima nastoje utvrditi uzroke i motive takvog djelovanja žene te posljedice koje ono ostavlja na počiniteljicu i njenu okolinu. Navedena tema je kroz knjigu obrađena s različitih gledišta obuhvaćajući od povijesnog prikaza, kriminološkog aspekta problema do stanja u današnjoj sudskoj praksi u završnom činu izricanja kaznenopravne sankcije počiniteljicama kaznenih djela.

Nakon predgovora kojeg je napisala urednica knjige prof. dr. sc. Velinka Grozdanić slijedi prvi rad pod nazivom „**Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena**“, autorica prof. dr. sc. Velinke Grozdanić i mr. sc. Dalide Rittosse. U radu autorice daju opsežan prikaz kaznenopravnog položaja žene kroz povijest, kao počiniteljice ili kao žrtve kaznenih djela, obrađujući odredbe Hamurabijevog zakonika, kaznenog prava starog Rima, odredbe iz srednjeg vijeka (Zakon kralja Aethelberta, Salijski zakon), za nas posebno zanimljivo statutarno pravo istočne jadranske obale, zatim Constitutio Criminalis Caroline, te kaznenopravni položaj žene tijekom 18. i 19. stoljeća s posebnim osvrtom na značajne promjene nakon Francuske revolucije. Obrađena su kaznena djela koja se i najviše odnose na žene poput ubojstva trovanjem, čedomorstva, preljuba, krađe, uvrede, silovanja i sl. U svim vremenskim periodima razvidno je kako žena u društvu prije svega ima ulogu nositeljice i središta obitelji te se to odražava na različiti kaznenopravni status u odnosu na muškarca, za određena kaznena djela žena je bila izrazito strože kažnjavana jer se od nje zahtijevalo primjerenije ponašanje, nego od muškarca (npr. preljub) dok je za neka kaznena djela imala privilegirani status. Uočava se kako su se pravna pravila u pogledu statusa žene kroz povijest sporo mijenjala, što odgovara i sporim pomacima položaja žene u društvu jer se upravo kroz kaznenomaterijalne odredbe može najbolje iščitati koje vrijednosti društvo najviše štiti i od kojih napada te kakav status ima određena društvena skupina.

U drugom radu „**Specifičnosti ženskog kriminaliteta iz aspekta bihevioralne biologije**“ Igora Martinovića autor ispituje mogućnost primjene znanja iz biologije na područje moderne kriminologije posebno etiologije i kaznenog prava u cjelini. Autor u samom početku navodi kako su biologija i njena dostignuća u društvenim znanostima često zanemarena, ali kako se stvari po tom pitanju od kraja 20. st. sve više mijenjaju. U radu autor definira osnovne pojmove koji se spominju kroz čitav rad: bihevioralna biologija, te njene dvije poddiscipline: bihevioralna genetika i bihevioralna ekologija, te opće pojmove evolucijske znanosti (prirodna selekcija, reproduktivan uspjeh, reproduktivna strategija) te zatim njihova saznanja koristi kao obrazloženje za postojeću razliku između muškog i ženskog kriminaliteta koja je u radu potkrijepljena i statističkim podacima. Autor smatra kako se te razlike prije svega mogu objasniti s aspekta biologije ne zanemarujući pritom i utjecaj okoline na ljudsko ponašanje, a svoje stavove objašnjava navođenjem psiholoških i bihevioralnih razlika između žena i muškaraca te analizom pojedinih razlika uz poseban osvrt na fenomenologiju i učestalost ženskog kriminaliteta. Zaključak je kako je potrebno uključiti saznanja bihevioralne biologije prije svega evolucijskih znanosti u modernu kriminologiju i kazneno pravo uzimajući ih u obzir u budućnosti prilikom izmjena kaznenog zakonodavstva ili već sada prilikom tumačenja i primjene pojedinih instituta kaznenog prava.

Rad slovenskog autora prof. dr. sc. Zorana Kanduča „**O nekim kriminološkim aspektima ženskog pitanja u kriznom (post)modernom društvu**“ proučava pojam ženskog kriminaliteta kroz aspekt „ženskog pitanja“ kojeg je aktualizirao feministički pokret ukazujući pritom na činjenicu kako razlika između muškog i ženskog kriminaliteta postoji oduvijek te je ona vidljiva prije svega u vrsti kaznenih djela koje čini pojedini spol. Žene čine manji broj kaznenih djela, koja su usmjerena uglavnom na osobe iz njihovog bliskog kruga te se takva kaznena djela obično smatraju manje opasnim za društvo i zato je pažnja kriminologije uglavnom usmjerena na muškarce. Autor u svom radu analizira i viktimološko pitanje kroz problem obiteljskog nasilja koje se događa u sferi privatnosti pa ga žrtve, zato rijetko i prijavljuju, a često i same ne žele izaći iz takvog odnosa, što dovodi do poteškoća u empirijskom istraživanju samog problema. Zaključak je da žene nikada i nisu bile u središtu kriminologije, a i kada jesu onda se uglavnom radi o ženama koje su suprotnost idealnom liku žene koji je prezentiran u društvu, a danas pogotovo žensko pitanje nije aktualno kao ni mnoga druga (klasno pitanje i sl.) jer ljudi prije svega traže odgovore kako sam autor naglašava na neke „intimne zagonetke“.

U radu „**Feministička kritika prava i kaznenopravnog sustava**“ autora doc. dr. sc. Aleša Završnika prikazana je feministička kritika osnovnih postavki kaznenog prava i načina na koji su žene portretirane u njemu. Autor na početku rada pojašnjava sam pojam feminizma i različitih smjerova unutar njega, te prikazuje feminističku kritiku znanstvene objektivnosti (ženska iskustva i načini spoznavanja svijeta nikada i nisu bila uključena u sustavnom razvoju znanja), koncepta racionalnosti (koji zorno oslikava muški način razmišljanja dok je ženski degradiran) i nositelja znanja (subjektivnost je spolno predodređena jer

model čovjeka obuhvaća singularnog, individualnog i povijesnog muškarca). U drugom dijelu rada prikazano je feminističko shvaćanje prava kroz tri različita pristupa i način na koji su žene prikazane u kaznenom pravu što autor razrađuje kroz: kaznenopravno portretiranje žena ubojica, kaznenopravnim shvaćanjem sindroma „zlostavljane žene i kaznenim progonom i inkriminacijom kaznenog djela silovanja.

Dr. sc. Saša Kmet u radu „**Neki psiho(pato)loški aspekti počiniteljica kaznenog djela čedomorstva**“ kritički analizira pozitivno zakonodavno rješenje u Slovenskom kaznenom zakoniku (čl.119.) koje se odnosi na kazneno djelo čedomorstva. Autor na početku objašnjava pojam psihološke simbioze koja se stvara između majke i djeteta, a nužna je za djetetov pravilan razvoj, te kako poremećaji (patologija) u ovoj simbiozi mogu utjecati na počinjenje kaznenog djela čedomorstva opisujući pritom sindrom infantilne majke/oca, sindrom idealne majke i pretjeranu (fiksiranu) simbiozu navodeći na kraju koje su psihološke značajke ličnosti počiniteljice čedomorstva (mlađa životna dob, anksioznost, depresivnost, nemogućnost kontroliranja emocija i sl.). Autor u zaključku navodi tri problematična aspekata kaznenog djela čedomorstva: činjenicu da je počinjenje čedomorstva ograničeno na vremenski period oko poroda, počiniteljica čedomorstva može biti samo majka djeteta te se njen položaj mijenja u slučaju da je ona samo sudionica čedomorstva (npr. poticateljica), te se to reflektira i na položaja ostalih osoba koje mogu počiniti čedomorstvo (otac, skrbnik djeteta kod kojih se isto može stvoriti patologija simbioze), ali bi prema današnjem zakonskom rješenju odgovarali u tom slučaju za ubojstvo. S obzirom na navedene nedostatke autor na kraju predlaže rješenje *de lege ferenda* kaznenog djela čedomorstva koje bi nadišlo navedene probleme.

U radu „**Otklanjanje dugotrajnog nasilja u obitelji: komparativni prikaz kaznenopravnih učinaka**“ autor Igor Martinović obrađuje način primjene instituta kaznenog materijalnog prava (nužne obrane, krajnje nužde, neubrojivosti i smanjene ubrojivosti) u slučajevima obiteljskog nasilja koje je specifično po tome da su u većini slučajeva žrtve žene koje to nasilje dugotrajno doživljavaju unutar svoja četiri zida daleko od očiju javnosti. Postavlja se pitanje što učiniti kada takvo nasilje rezultira kaznenim djelom počinjenim od strane žrtve prema svom zlostavljaču. Autor navodi kako je ova tema često obrađivana s kriminološkog, a rijetko s dogmatsko pravnog aspekta te smatra kako je takve slučajeve u praksi moguće riješiti primjenom navedenih instituta kaznenog prava uz komparativni prikaz istih posebno rješenja iz njemačke sudske prakse (slučaj tzv. Famillientyrann-Fall, Manfred i Frida). Posebno je obrađen i sindrom „zlostavljane žene“ (anglosaksonski precedent slučaj R v. Ahluwalia), koji se razvio prvo u angloameričkom sustavu i njegova primjena u kontinentalnom europskom pravu Zaključak je kako prije svega treba koristiti postojeće institute općeg djela kaznenog prava uzimajući u obzir rješenja koja nudi komparativna dogmatika kaznenog prava prije nego se počne s promjenama u posebnom dijelu.

U sljedećem radu „**Odmjeravanje kazne ženama ubojicama**“ autori prof. dr. sc. Dragan Petrovec i mr. sc. Mojca M. Plesničar se bave problematikom odmjerenja kazne koja nastoji pomiriti dva temeljna načela na kojima se zasniva: načelo individualizacije i načelo jednakosti. Autori daju kratak prikaz sustava za odmjerenje kazne (zakonski model, sudski model, upravni model), navodeći njihove prednosti i mane, smjernica za odmjerenje kazne koje se koriste u SAD-u, te se posebno reflektiraju na slovensko kaznenopravno uređenje odmjerenja kazne. Istaknuto je kako je postupak odmjerenja kazne često zanemaren jer se tijekom cijelog kaznenog postupka puno veća pozornost usmjerava na dokazivanje nevinosti, dok se dokazi važni za odmjerenje kazne površno i formalistički utvrđuju te se u postupku često zanemaruje postojanje činjenica koje utječu na odmjerenje kazne (npr. sudčev pogled na činjenično stanje, na načela odmjerenja kazne itd.) a koje nisu predviđene zakonom. Svoja razmišljanja su konkretizirali na slučajevima iz sudske prakse iz Slovenije prikazujući sva kaznena djela ubojstva i pokušaj istoga kojeg su počinile žene u periodu od 1980. do 2008. uz jako zanimljiv opis činjeničnog stanja novijih slučajeva. Zaključak je kako ne postoji dosljednost u izricanju kazne u sličnim slučajevima te kako su u pojedinim slučajevima kazne bile visoke unatoč činjenici da su neke situacije bile blizu nužne obrane što samo potvrđuje tendenciju zaoštavanja politike kažnjavanja općenito.

U posljednjem radu „**Žene i nasilje – žrtve i počiniteljice, Utjecaj činjenice nasilja na izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi**“ autorica doc. dr. sc. Marissabell Škorić, dr. sc. Sandre Debeljak i Ute Karlavaris Bremer prezentirani su rezultati istraživanja analize presuda Vrhovnog suda RH u kaznenim predmetima gdje su žene bile optužene za kaznena djela teškog ubojstva, ubojstva, ubojstva na mah i teške tjelesne ozljede te pokušaj navedenih kaznenih djela. Autorice su na početku dale prikaz podataka o starosti počiniteljica, njihovom obrazovnom i profesionalnom položaju, obiteljskoj situaciji dok se drugi dio istraživanja odnosio na njihove kriminološko – viktimološke karakteristike (vrsta počinjenog kaznenog djela, odnos sa žrtvom, sredstvo počinjenja itd.) jer prikaz navedenih podataka daje sliku o strukturi počiniteljica navedenih kaznenih djela. Nakon iznesenih podataka autorice analiziraju sudske presude uz navođenje najzanimljivijih primjera posebno s obzirom jesu li i u kojoj mjeri sudovi u RH prilikom izbora vrste i mjere kazne uzeli u obzir činjenicu da je počiniteljica prethodno bila žrtva dugotrajnog nasilja od strane oštećenika. Zaključuju kako sud na navedenu činjenicu različito reagira, ali kako ipak prevladavaju presude u kojima je sud uzeo u obzir tu činjenicu, dok se još uvijek mogu pronaći i slučajevi potpunog ignoriranja iste. Koji su razlozi ovakvoj neujednačenosti autorice su navele nekoliko razloga posebno ističući kako se termin zlostavljana žena još uvijek nije ustalio u našoj sudskoj praksi premda je problem nasilja u obitelji i potreba za njegovim efikasnim rješavanjem davno prepoznat te je na tom području progres u posljednje vrijeme vidljiv.

Premda je ženski kriminalitet kvantitativno manjeg opsega nego muški jasno je da je on oduvijek privlačio pozornost ne samo znanstvenika nego i šire javnosti. Slučajevi u kojima se žena pojavljuje kao počiniteljica kaznenog djela oduvijek

su golicali maštu javnosti koja je takve slučajeve stavljala na naslovne stranice zgražajući se nad ženom koja je srušila idealnu sliku iste, do prikaza slučajeve u kojem su žene žrtve teških kaznenih djela koja kod javnosti zbog poimanja žene kao slabijeg spola i središta obitelji na kojoj je izgrađeno današnje društvo izaziva povećani senzibilizitet. Sistematski, sveobuhvatni i stručan pristup i obrada navedene teme, te jasnoća izraza čine ovu knjiga zanimljivom ne samo znanstvenoj i stručnoj već i široj javnosti. Posebno su životni prikazani slučajevi iz sudske prakse koji ovu problematiku konkretiziraju i izvode iz teorijske rasprave u često surovu stvarnost. Upravo ovakav interdisciplinarni pristup koji spaja kaznenopravni i kriminološki pogled na istu temu daje potpunu sliku i jasnije rješenje nekih zakonskih nedostataka, te pomaže boljem razumijevanju kaznenopravnog položaja žene u modernom kaznenom pravu.